

جغرافیا و روابط انسانی، بهار ۱۴۰۵، دوره ۹ شماره ۱، صص ۱۲۷-۱۱۳

ساماندهی اقتصاد غیر رسمی دستفروشان شهری (مطالعه موردی خیابان سلمان فارسی شهر اهواز)

احمد راه دار^۱، سعید ملکی^{۲*}

۱- دانشجوی دکتری جغرافیا برنامه‌ریزی شهری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز ایران

۲- استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید چمران اهواز

malekis@scu.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۲۲

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۱/۰۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۲۶

چکیده:

اشتغال غیر رسمی در واقع نوعی فعالیت برای زنده ماندن و مصون بودن از انحرافات اجتماعی است که در ایران مطالعه و شناخت بخش غیر رسمی هنوز به گونه جدی در دستور کار سیاست‌گذاران اقتصاد قرار نگرفته، به طوری که درک آن‌ها از مبارزه با این بخش در سطح شهر می‌باشد. دولت‌ها می‌بایست به جای مبارزه با آن و تغییر نگاه از تهدید به فرصت جهت ارتقاء آن بکوشند زیرا باعث ثبات قیمت‌ها، بازار رقابتی و از همه مهمتر بازار شهروندان کم‌بضاعت و محلی برای عرضه محصولات سنتی روستاییان می‌باشد. هدف از انجام پژوهش ساماندهی و توانمندسازی دستفروشان خیابان سلمان فارسی می‌باشد. روش تحقیق این پژوهش توصیفی-تحلیلی (اسنادی-پیمایشی)، مشتمل بر مطالعات کتابخانه‌ای، میدانی، طراحی و تکمیل پرسشنامه و روش گردآوری اطلاعات استفاده از منابع رسمی برای داده‌های کمی (پرسشنامه و مصاحبه) بوده و تکنیک کار مدل VIKOR است. یافته‌ها نشان داد از آنجا که حذف این گروه غیر رسمی اقتصادی عملاً غیر ممکن به نظر می‌رسد بنابراین بهترین روش ساماندهی دستفروشان انتقال و جابجایی آنان به مکانی خارج از خیابان سلمان فارسی می‌باشد البته فراهم نمودن شرایط مکان جدید از جمله عدم اخذ مالیات و اجاره بها، غرفه بندی می‌تواند باعث تشویق دستفروشان جهت پذیرش مکان جدید شود.

واژه‌های کلیدی: اقتصاد غیر رسمی، ساماندهی دستفروشان، خیابان سلمان فارسی، مدل VIKOR، اهواز

مقدمه

دست فروشی پدیده‌های جهانی است که در دهه های اخیر به شدت مدیریت شهری را تحت تأثیر قرار داده است. این پدیده در تمامی کشورها اعم از توسعه یافته یا توسعه نیافته، در ابعادی متفاوت، مسائلی گوناگون به وجود آورده و بر این اساس بررسی آن بسیار مورد توجه تحلیلگران حوزه های اقتصادی و اجتماعی قرار گرفته است (نایی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۴۶).

مشاغل غیررسمی در بافت شهرهای ایران از جمله دست فروشی و بساط گستری، آسیب های انکارناپذیری بر منظر شهری این شهرها وارد کرده است. بی نظمی، ناهماهنگی، اغتشاش فیزیکی و بصری از جمله چنین آسیب هایی است. بر این اساس، ساماندهی مشاغل غیررسمی در سطح شهر به دغدغه ای مهم برای مسئولان و مدیران شهری تبدیل شده است. کشور ایران هم از این قاعده مستثنا نیست. رکود اقتصادی، اقتصاد نفتی و تک محصولی، تورم، نظام بانکی بیمار و عوامل بسیار دیگر باعث افزایش این پدیده در شهرهای مختلف ایران شده است. بدیهی است پدیده دست فروشی در بافت شهرها، مسئله ای پیچیده و چندبعدی است و بر همین اساس ساماندهی آن نیازمند مداخله کارشناسان، پژوهشگران و عوامل اجرایی از رشته های متنوعی همچون مدیریت و برنامه ریزی شهری، جامعه شناسی، روانشناسی و... است (رضائی و نجاری نابی، ۱۴۰۳: ۱۵۶). همواره مدیران شهری تلاش کرده اند از فعالیت این افراد در خیابانها جلوگیری کنند یا دست کم این فعالیت را به نظم درآورند؛ اما نه تنها موفق نبوده اند بلکه گاهی این تلاش ها نتیجه معکوسی داشته و در اغلب موارد باعث ایجاد کشمکش و درگیری بین مسئولان شهری و فروشندگان خیابانی شده است. این درگیری ها اغلب به دلیل نداشتن مجوز، پرداخت نکردن مالیات و اشتغال فضای عمومی و پیاده روها توسط فروشندگان است (محمدیان مصمم و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۸).

تجارت نو و اهمیت توزیع کالاهای مصرفی تا عمق دورافتاده ترین مناطق روستایی در نقاط مرزی از یکسو و هجوم کارگران فصلی، مهاجران و کودکان کار از سوی دیگر باعث شده است که پدیده دستفروشی در شهرهای ایران و از جمله شهر اهواز به عنوان مرکز استان خوزستان به یک مسئله مهم اجتماعی و فرهنگی تبدیل گردد. نشانه بارز این معامله گران خیابانی، موقعیت حاشیه ای آنها به لحاظ سطح درآمد و نوع فعالیتهاشان است که بر حسب کنش ارتباطی هم بدین شیوه با آنها برخورد می شود. این وضعیت در شهر اهواز مانند یک پاندول، تاریخی از حیات خیابانهای شهری از جمله خیابان نادری را رقم زده است که فروش اجناس را از فضاهای بسته به فضاهای باز سوق داده است و حتی فراتر از آن، در قالب فروش اجناس در وسیله نقلیه می توان بدان اصطلاح تجارت آمبولانسی را نیز داد.

عدم اشتغالزایی توسط دولت، نداشتن شغل و درآمد، عدم توانایی پرداخت مالیات، عدم توانایی پرداخت اجاره مغازه، وجود زنان بی سرپرست، عدم تخصص، عرض زیاد پیاده رو در برخی خیابان های از جمله دلایل شکل گیری دستفروشان در خیابان هایی می شود که مرکز ثقل تحرک جمعیت در یک شهر می باشند.

احتمال کلاهبرداری و اصل نبودن اجناس فروخته شده، اعتراض بازاریان، عدم داشتن بیمه و گارانتی محصولات، ناپدید شدن فروشنده و عدم پیگیری قضایی، مظهر توسعه نیافتگی و فقر طرح انضباط شهری، عاملی برای برهم زدن چهره شهر و نازیبایی، نماد فقر و عدم اشتغال، تضییع حقوق شهروندان برای استفاده از معابر و فضاهای عمومی، درگیری بین دستفروشان، غیربهداشتی بودن محصولات غذایی از جمله معایب پدیده دستفروشی می باشد و جمع آوری روزانه آنان توسط عوامل انتظامی و یگان حفاظت شهرداری باعث صرف وقت و هزینه زیاد می شود و این هزینه گزاف اگر در راستای ساماندهی دستفروشان صرف گردد بسیار مقرون به صرفه خواهد بود.

ساماندهی دستفروشان با حذف پدیده دستفروشی مخالف است، از جمله پیامدهای حذف دستفروشی می توان به ممانعت از حیات محرومان بدون درآمد، آسیب های اجتماعی چون خودکشی، روی آوردن به فعالیت های خلاف، افزایش ضریب جینی در یک شهر نام برد، بنابراین رسمی سازی فعالیت دستفروشان از طریق نهاد های دولتی جهت کنترل بیشتر آنان، افزایش نقش افراد کم بضاعت در اقتصاد کشور، اخذ مالیات برای حفظ عدالت اجتماعی باعث افزایش نشاط زندگی عمومی کاهش جرم و جنایت، افزایش رضایت عمومی، کاهش فقر می شود. معرفی این پدیده به عنوان جاذبه گردشگری (فروش صنایع دستی، سنتی و...) باعث توسعه گردشگری شهری می شود. یکی از روش های ساماندهی دستفروشان انتقال آنان به مکانی مناسب از طریق جانمایی مکان مناسب و مجهز است. ارائه تسهیلات جهت خودکفا شدن می تواند باعث توانمند سازی آنان و کاهش آمار افراد شاغل در این بخش غیر رسمی می شود.

پیشینه تحقیق

وان دن هیول او همکارش (۲۰۱۳) در مقاله خود با عنوان «تحلیل تراکم خرده فروشی در هلند» نتایج حاکی از افزایش زنان خرده فروش در شهرهای مختلف هلند بوده است. پالاسیوس (۲۰۱۵) در پژوهش خود تحت عنوان «هویت جدید فروشندگان خیابانی در سانتیاگوی شیلی، فضا و فرهنگ» نتایج پژوهش وی دلالت بر این دارد که همزمان با تغییرات شهری، اشکالی جدید از دستفروشی نیز ظهور پیدا کرده است. این هویت یابی جدید دستفروشان سبب شده است که آنها به نمایشگرهای کوچک جدید در نظام سرمایه داری بدل شوند که دارای خصایصی از جمله جذب مشتریان مختلف، عرضه متفاوت کالا، کار فشرده و اضافی، خودتنظیمی و آزادی عمل و پیشینه سازی سود باشند. طبق نتیجه این تحقیق، دیدگاه ها نسبت به دستفروشی باید تغییر کنند و برای کارآمدتر کردن آن چاره اندیشی شود.

¹ - Van-den Heuvel

² -Palacios

ابوالهجاج مهنا (۲۰۱۹) در مقاله خود تحت عنوان «نوسازی شهری برای خیابان های تجاری سنتی در مراکز تاریخی شهرها در مصر» نتایج نشان دادن اهمیت حفاظت از خیابان های سنتی و قدیمی است، زیرا هویت جوامع به آنها بستگی دارد.

طاهری تفتی (۱۳۹۹) در مقاله ای با عنوان «تحلیل سیاست های رسمی سازی دستفروشی با رویکرد تحلیل گفتمان» نتایج تحلیل نشان داده است که سیاست های رسمی سازی دستفروشی بر صورت بندی دوگانه رسمی و غیررسمی تأکید دارند و با نادیده گرفتن در هم تنیدگی این دو در عمل از رسیدن به اهداف خود باز می مانند. به این ترتیب و همانگونه که مطالعه تحقیقات سایر شهرهای جهان جنوب نشان می دهد، برنامه هایی مانند دادن مجوز به دستفروشان یا انتقال آنها به مکان هایی با کاربری رسمی تجاری، کاستی های جدی در هدف گیری دستفروشان ضعیف تر و برنامه ریزی برای جمعیت کثیر دستفروشان که از این هدف جا مانده و منبع درآمدی دیگری ندارند داشته که به بازگشت دستفروشان به خیابانها و در واقع هدر رفتن بودجه شهرها و منابع مالی دستفروشان منجر خواهند شد.

رازنهان (۱۴۰۰) در پایان نامه خود با عنوان «طراحی مدل سیاستی ساماندهی دستفروشان مترو شهر تهران» نتایج پژوهش حاکی از آن است که در راستای ساماندهی دستفروشان به طور عام و دستفروشان مترو به طور خاص ایجاد یک نهاد و یا اتحادیه با محوریت دستفروشان مترو الزامی است. در واقع این نهاد با هدف دیده شدن دستفروشان، ساماندهی آنان و احقاق حق این افراد ایجاد می شود و ماحصل آن به کل جامعه سود می رساند. همچنین مددکاران اجتماعی به عنوان حلقه اتصال دستفروشان و نمایندگان آنان با مسئولین ذیربط نقش بسزایی بر عهده دارند.

مظلومی و استعلاجی (۱۴۰۰) در مقاله ای با عنوان «ساماندهی دستفروشان و تأثیر آن بر زیست پذیری شهری (نمونه موردی: محله کن منطقه ۵ ناحیه ۲)» یافته ها عبارت است از این که شاخص احداث بازارچه و پررنگ کردن نقش مشاغل خانگی در جامعه $q(6)$ با بار $0,194$ در جهت مثبت، پذیرفته شده است. و با ضریب معنی داری $Sig=0,16$ دارای رابطه معنی دار با مدل است. همچنین ساماندهی دستفروشان و احداث بازارچه می تواند جهت معرفی محصولات منطقه مفید واقع شده و در پایداری منطقه نقش موثری داشته باشد.

مولائی و فرجیان (۱۴۰۱) در مقاله خود با عنوان «بازشناسی الزامات مدیریت و ساماندهی دست فروشان با تأکید بر حقوق شهروندی» نتیجه تحقیق حاکی از آن است که پدیده دست فروشی مفهومی چندبعدی است که قوانین متفاوتی را شامل می شود و در این رابطه قوانین منسجم و مستقل وجود ندارد و قوانین موجود نیز با یکدیگر هم جهت نیستند و این مساله موجب بروز شیهه و شبهه در میان مخاطبین از این جهت که به کدام مفاد قانونی در رابطه با دست فروشی استناد کنند، می شود. نتیجه پژوهش های میدانی متغایر با این موضوع

¹ -Abou El-Haggag Mehanna

بوده و با تکیه بر گویه های دست فروشان بازار تربیت تبریز می توان گفت که مباحثی همچون عدالت، آزادی فردی، حق کار و اشتغال و در یک نگاه کلی حقوق شهروندی در خصوص آنها رعایت نمی شود. تدوین قانون مستقل و منسجم و مجزا برای پدیده دست فروشی می تواند در جهت سامان دادن به دست فروشان کمک نماید.

مظلومی و همکاران (۱۴۰۲) در مقاله خود با عنوان «مقدمه ای بر الگوی بهینه ساماندهی دستفروشان با تاکید بر ایجاد بازارچه های فصلی مشارکتی و اثرات آن در بهبود کیفیت محیطی و کالبدی زیست پذیری شهری» نتایج عمده این تحقیق تأثیرگذاری منفی بی چون و چرای مشاغل غیر رسمی بویژه دستفروشی بر کیفیت کالبدی و محیطی زیست پذیری شهری است. برای کاهش این تأثیرگذاری منفی رفتن به سمت دیدگاه های مشارکتی در بازار یکی از راه های درمان مناسب برای شهرها است.

رضائی و نجاری نابی (۱۴۰۳) در مقاله خود با عنوان «مروری بر تجربیات بین المللی ساماندهی دست فروشان با تأکید بر نقش دست فروشی در منظر شهری» با بررسی یازده نمونه خارجی، می توان با دیدی وسیع به این پدیده نگریست. از جمله کشورهای موفق در زمینه ساماندهی به دست فروشی، می توان به ترکیه، هند و سنگاپور اشاره کرد. با تحلیل نمونه های موفق، مهم ترین عامل علاوه بر تأمین تمام تمهیدات، مشارکت دست فروشان و حمایت از آن ها است. جابه جایی دست فروشان، با همفکری و مشارکت دست فروشان و مسئولان، اعتماد بین طرفین، اعطای شخصیت اجتماعی به دست فروشان، حاصل شده است. اعطای امتیازاتی از جمله صدور جواز کسب، اعطای وام و برنامه آموزشی به دست فروشان، تعیین مکان مناسب برای بازارچه، نشانه گذاری مناسب برای آن ها در سطح شهر و تبلیغ بازارچه در رسانه های جمعی، جزء نکات مثبت و آزار و اذیت دست فروشان، توقیف اقلام فروشی آن ها، رشوه و فساد در مدیریت شهری و عدم تداوم در اجرای طرح ها، از جمله نکات ضعف در ارائه طرح های ساماندهی بوده است.

با توجه به ابلاغ دستورالعمل ساماندهی دستفروشان از سوی وزارت کشور و همچنین برابر تبصره یک بند ۲ ماده ۵۵ و تبصره ۶ ماده ۹۶ قانون شهرداری، ساماندهی دستفروشان، جلوگیری از ایجاد فضای نابسامان در خیابان سلمان فارسی شهر اهواز علت و انگیزه اصلی تدوین این تحقیق می باشد.

اهمیت و موضوع

گسترش شهرنشینی از یک سو و عدم افزایش تولید و شغل متناسب با آن از سوی دیگر، گسترش بخش غیررسمی را به دنبال داشته است. از طرفی مهاجرت، شکلی از تحرک جغرافیایی یا تحرک مکانی، انسان ها بین دو واحد جغرافیایی است و این جابه جایی می تواند، دائمی یا تقریباً دائمی باشد (Zarghani et al., 2016:128).

دست فروشی پدیده ای شناخته شده و انعطاف پذیر، ولی پیچیده است که از ابعاد مختلف می توان آن را مورد مطالعه قرار داد. در این خصوص ساماندهی دست فروشان به منظور جلوگیری از صدها مشکل موجود از جمله: سرقت، سد معبر، برهم زنی سیمای شهری و پیاده روها، مزاحمت، فروش مواد مخدر، cd های غیرمجاز، اقلام خوراکی غیربهداشتی و ... ضرورت می یابد؛ گذشته از مسائل و مشکلات به وجود آمده توسط دست فروشان، این دسته از فروشندگان فرصت های ارزشمندی را از قبیل پایین نگه داشتن قیمت ها، متعادل ساختن هزینه زندگی میلیون ها شهروند، دور ساختن گروه درگیر (به علت اشتغال زایی) از انحراف های اجتماعی؛ برای شهر و شهروندان مهیا می سازند. به همین علت شهرداران محترم درصدد ساماندهی دست فروشان دوره گرد برآمده اند. از مهمترین دلایل انتخاب این فعالیت از طرف آنها، نداشتن سرمایه کافی و عدم یافتن شغل در بخش رسمی می باشد و از آنجا که تنها راه تأمین معیشت زندگی خانواده آنها از این شغل است،

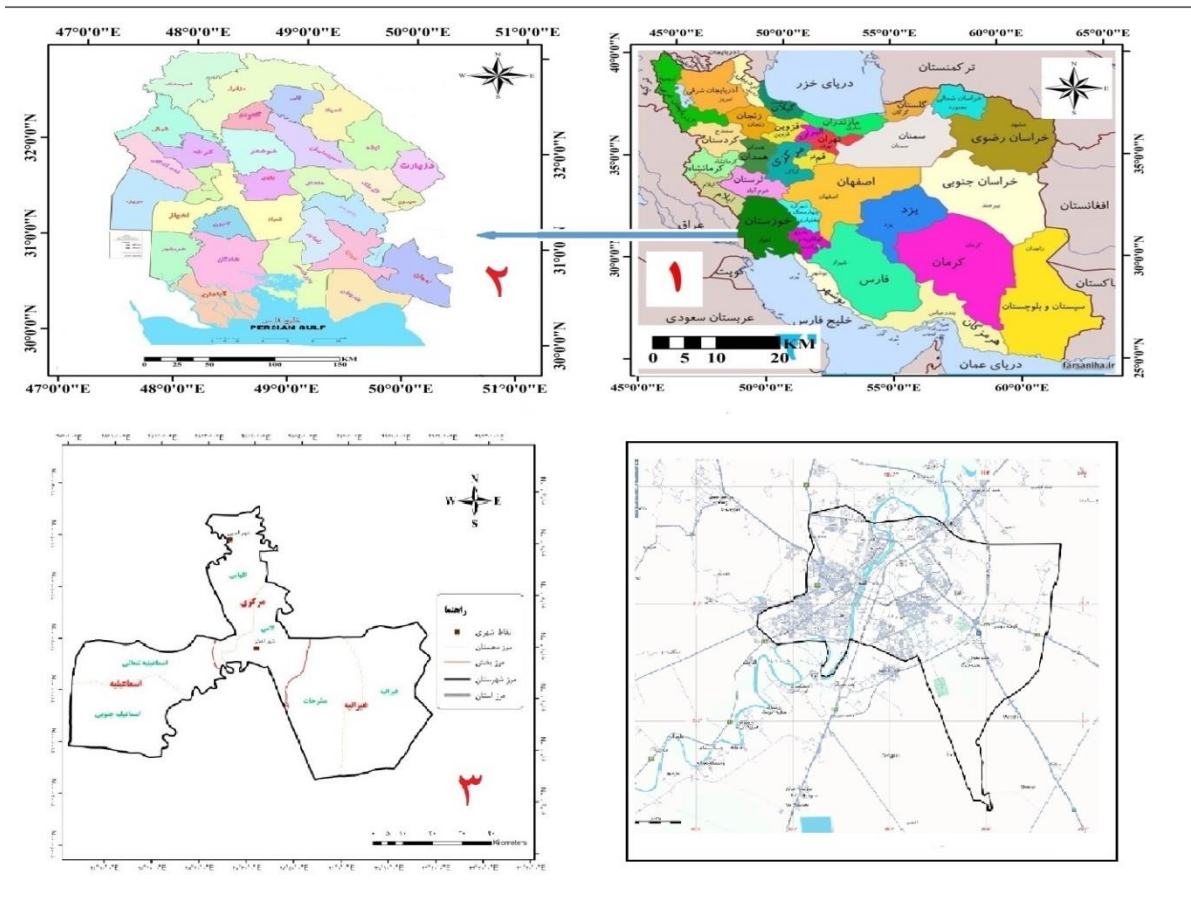
جامعه و حجم نمونه

جامعه آماری دستفروشان خیابان سلمان فارسی شهر اهواز معمولاً متغیر می باشد لیکن در زمان این پژوهش ۳۲۱ نفر دستفروش در خیابان سلمان فارسی شهر اهواز فعالیت داشته اند. بنابراین حجم نمونه انتخابی از دو گروه مسئولین شهرداری مرکزی اهواز و دستفروشان خیابان سلمان فارسی به تعداد ۲۵ نفر انتخاب شده است.

روش تحقیق

این تحقیق از نوع تحقیق های تحلیلی می باشد؛ نتایج حاصل از تحقیق به شکل عملیاتی و کاربردی به توصیف، تبیین، پیش بینی و کنترل متغیرها می پردازد. برای جمع اوری داده های مرتبط با دستفروشان از یک پرسشنامه استاندارد برای دستفروشان به صورت کامل و در قالب ۲ سوال کلی (اطلاعات شخصی و اطلاعات اقتصادی - اجتماعی) استفاده خواهد شد. سپس در پرسشنامه دوم شاخص های مرتبط با هدف تحقیق را مورد سنجش جامعه خبره قرار داده می شود. به طور کلی ابزار سنجش که در این تحقیق مورد استفاده است شامل دو بخش مطالعات کتابخانه ای و مطالعات میدانی می باشد. تحلیل داده ها با بررسی جامعه آماری، مقایسه و نتیجه گیری به کمک نرم افزار آماری SPSS انجام می شود.

محدوده مورد مطالعه :

شکل شماره ۱- نقشه موقعیت شهر اهواز (نگارندگان ۱۴۰۳)

خیابان سلمان فارسی که در عرف میان شهروندان اهوازی به خیابان نادری معروف می باشد به دو قسمت شرقی و غربی تقسیم می شود که تا سال ۱۳۹۳ توسط یک پل روگذر بهم وصل می شد و یکی از خیابان های معروف و تجاری کلانشهر اهواز بوده است در سال ۱۳۹۳ با تصمیم شهرداری وقت اهواز پل تخریب و تغییراتی در خیابان ایجاد گردید این تغییر یکی از دلایل مکان گزینی شهروندان کم بضاعت فاقد شغل و تخصص جهت برپایی پدیده اجتماعی-اقتصادی شهر به نام دستفروشی شده است. این پدیده در قسمت غربی خیابان از چهار راه به سمت ساحل و پل ایجاد شده ،مسیر مشخص شده دارای ۶۰۰ متر طول و ۳۸ متر عرض می باشد ، در دو سمت چپ و راست خیابان ۲۴ متر (۱۲ متر چپ و ۱۲ متر راست) از خیابان جهت پیاده روی شهروندان در نظر گرفته شده است و ۱۴ متر مرکز خیابان به عنوان مسیر ماشین رو در نظر گرفته شده است در حال حاضر خیابان سلمان فارسی به لحاظ اقتصادی به دو بخش رسمی و

غیر رسمی تبدیل شده است، جدول شماره ۱ نوع فعالیت رسمی و غیر رسمی (دستفروشان) حال حاضر این خیابان را نمایش می دهد.

جدول شماره ۱: مقایسه تعداد افراد شاغل در بخش رسمی و غیر رسمی خیابان سلمان فارسی (بررسی میدانی نگارندگان ۱۴۰۳)

فعالیت	پوشاک	طلافروشی	ظرف	خوراکی	کیف و کفش	ساعت فروشی	خرازی	عینک	کتاب فروشی	پلاسکو	پر و لوازم بهداشتی (صوتی و تصویری)	سوپرمارکت	گل فروشی	صوتی تصویری
رسمی	۵۷	۵۸	۲	۳۷	۳	۵	۶	۱۴	۳	۴	۵	۱	۲	۰
دستفروشان	۱۵۳	۰	۱۴	۱۸	۶۷	۴	۳۷	۱۱	۱	۱	۷	۳	۲	۲

روش پژوهش :

انتخاب بهترین روش ساماندهی اقتصاد غیر رسمی دستفروشان خ سلمان فارسی شهر اهواز با استفاده

از مدل VIKOR

مراحل حل مساله به روش ویکور (Vikor)

۱- تشکیل ماتریس تصمیم: ماتریس تصمیم روش ویکور شامل یک ماتریس معیار گزینه ای است یعنی معیارها در ستون و گزینه های پژوهش که قصد رتبه بندی آن ها را داریم در سطر قرار می گیرند. برای تکمیل ماتریس تصمیم ویکور اگر معیارها جنبه کمی داشته باشند عدد واقعی وارد می شود ولی اگر جنبه کیفی داشته باشند بر اساس طیف ۱ تا ۵ و یا ۱ تا ۹ این فرایند صورت می گیرد.

جدول شماره ۲: ماتریس تصمیم کمی ویکور

عریض بودن فضا	زیر ساخت مطلوب (غرفه بندی، روشنایی، غرفه بندی، مبلمان، سرویس بهداشتی، ایمنی، طراحی بصری و فضا سازی)	دسترسی آسان	نزدیکی به مرکز ثقل جمعیت متحرک شهری	عدم اخذ مالیات و اجاره بها
۰/۲۵۰	۰/۲۵۰	۰/۱۰۰	۰/۲۲۰	۰/۱۸۰
۴	۵	۱۰	۲۵	۳۰
۴	۸	۱۵	۴۵	۸۰
۱	۴	۶	۳۰	۸۰

۲- نرمال سازی ماتریس تصمیم: فرایند نرمال سازی با استفاده از رابطه زیر صورت می گیرد. جهت نرمال سازی هر درایه را بر جذر مجموع مربعات درایه های هر ستون معیار تقسیم می کنیم.

$$n_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sqrt{\sum_{j=1}^n x_{ij}^2}}$$

جدول شماره ۳: نرمال سازی ماتریس تصمیم

عریض بودن فضا	زیر ساخت مطلوب (غرفه بندی، روشنایی، غرفه بندی، مبلمان، سرویس بهداشتی، ایمنی، طراحی بصری و فضا سازی)	دسترسی آسان	نزدیکی به مرکز ثقل جمعیت متحرک شهری	عدم اخذ مالیات و اجاره بها
۰/۲۵۰	۰/۲۵۰	۰/۱۰۰	۰/۲۲۰	۰/۱۸۰
۱۶	۲۵	۱۰۰	۶۲۵	۹۰۰
۱۶	۶۴	۲۲۵	۲۰۲۵	۶۴۰۰
۱	۱۶	۳۶	۹۰۰	۶۴۰۰
۳۳	۱۰۵	۳۶۱	۳۵۵۰	۱۳۷۰۰

جدول شماره ۴: ادامه نرمال سازی ماتریس تصمیم

عریض بودن فضا	زیر ساخت مطلوب (غرفه بندی، روشنایی، غرفه بندی، مبلمان، سرویس بهداشتی، ایمنی، طراحی بصری و فضا سازی)	دسترسی آسان	نزدیکی به مرکز ثقل جمعیت متحرک شهری	عدم اخذ مالیات و اجاره بها
۰/۲۵۰	۰/۲۵۰	۰/۱۰۰	۰/۲۲۰	۰/۱۸۰
۰,۶۹۶	۰,۴۸۸	۰,۵۲۶	۰,۴۲۰	۰,۲۵۶
۰,۶۹۶	۰,۷۸۱	۰,۷۸۹	۰,۷۵۵	۰,۶۸۳
۰,۱۷۴	۰,۳۹۰	۰,۳۱۶	۰,۵۰۴	۰,۶۸۳

جدول شماره ۵: ادامه نرمال سازی ماتریس تصمیم

عریض بودن فضا	زیر ساخت مطلوب (غرفه بندی، روشنایی، غرفه بندی، مبلمان، سرویس بهداشتی، ایمنی، طراحی بصری و فضا سازی)	دسترسی آسان	نزدیکی به مرکز ثقل جمعیت متحرک شهری	عدم اخذ مالیات و اجاره بها
۰/۲۵۰	۰/۲۵۰	۰/۱۰۰	۰/۲۲۰	۰/۱۸۰
۰,۱۷۴	۰,۱۲۲	۰,۰۵۳	۰,۰۹۲	۰,۰۴۶
۰,۱۷۴	۰,۱۹۵	۰,۰۷۹	۰,۱۶۶	۰,۱۲۳
۰,۰۴۴	۰,۰۹۸	۰,۰۳۲	۰,۱۱۱	۰,۱۲۳

۳- تعیین نقطه ایده آل مثبت و ضد ایده آل منفی: در این گام باید ایده آل های مثبت و منفی را مشخص کرد ایده آل مثبت برای معیارهای مثبت برابر با بزرگترین مقدار ستون معیار و ایده آل منفی کوچکترین درایه ستون معیار. برای معیارهای منفی بالعکس. معیارهای مثبت افزایششان باعث سود و معیارهای منفی کاهششان باعث سود می شود.

جدول شماره ۶: تعیین نقطه ایده آل مثبت و ضد ایده آل منفی

f max	0.123	0.166	0.079	0.195	0.174
f min	0.046	0.092	0.032	0.098	0.044
f+ - F-	0.077	0.074	0.047	0.098	0.131

جدول شماره ۷ :

عریض بودن فضا	زیر ساخت مطلوب (غرفه بندی ، روشنایی، غرفه بندی، مبلمان، سرویس بهداشتی، ایمنی، طراحی بصری و فضا سازی)	دسترسی آسان	نزدیکی به مرکز ثقل جمعیت متحرک شهری	عدم اخذ مالیات و اجاره بها
۰/۲۵۰	۰/۲۵۰	۰/۱۰۰	۰/۲۲۰	۰/۱۸۰
۰,۰۰۰	۰,۰۷۳	۰,۰۲۶	۰,۰۷۴	۰,۰۷۷
۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰
۰,۱۳۱	۰,۰۹۸	۰,۰۴۷	۰,۰۵۵	۰,۰۰۰

۴- محاسبه مقادیر سودمندی (S) و تأسف (R) برای هر شاخص: مقدار سودمندی (S) بیانگر فاصله نسبی گزینه i ام از نقطه ایده آل و مقدار تأسف (R) بیانگر حداکثر ناراحتی گزینه i ام از دوری از نقطه ایده آل می باشد و از روابط زیر حاصل می شوند.

$$S_j = \sum_{i=1}^n w_i \cdot \frac{f_i^* - f_{ij}}{f_i^* - f_i^-}; \quad R_j = \max_i \left[w_i \cdot \frac{f_i^* - f_{ij}}{f_i^* - f_i^-} \right]$$

جدول شماره ۸: محاسبه S و R

	عریض بودن فضا	بندی، میلمان، سروپ	دسترسی آسان	کُز ثقل جمعیت	هم اخذ مالیات و اجاره بها		
<i>a_{ij}</i>	0.250	0.250	0.100	0.220	0.180	S	R
ابقای و معرفی به عنوان جاذبه گردشگری شهری	0.000	0.188	0.056	0.220	0.180	0.643	0.220
جابجایی و انتقال به مکان جدید	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
حذف کلی دستفروشان	0.250	0.250	0.100	0.165	0.000	0.765	0.250

S-	0.765	R-	0.250
S*	0.000	R*	0.000
S- - S*	0.765	R- - R*	0.250

۵- محاسبه شاخص ویکور (Q) برای هر گزینه: شاخص ویکور برای هر گزینه از رابطه زیر محاسبه می شود.

$$Q_i = v \left[\frac{S_i - S^*}{S^- - S^*} \right] + (1 - v) \left[\frac{R_i - R^*}{R^- - R^*} \right]$$

جدول شماره ۹: محاسبه شاخص ویکور (Q) برای هر گزینه

	Q
ابقای و معرفی به عنوان جاذبه گردشگری شهری	۰,۸۶۰
جابجایی و انتقال به مکان جدید	۰,۰۰۰
حذف کلی دستفروشان	۱,۰۰۰

۶- مرتب کردن گزینه ها بر اساس S، Q و R:

در گام پایانی از تکنیک ویکور، گزینه‌ها بر اساس مقادیر S، R، Q در سه گروه از کوچک به بزرگ مرتب می‌شوند. بهترین گزینه آن است که در هر سه مقدار رتبه برتر باشد در غیر اینصورت گزینه برتر گزینه-ای است که کوچکترین Q را داشته باشد به شرط آنکه دو شرط زیر برقرار باشد.

شرط یک: اگر گزینه **A1** و **A2** در میان **m** گزینه رتبه اول و دوم را داشته باشند، باید رابطه زیر برقرار باشد:

شرط دو: گزینه **A1** باید حداقل در یکی از گروه‌های **R** و **S** به عنوان رتبه برتر شناخته شود. اگر شرط نخست برقرار نباشد هر دو گزینه بهترین گزینه خواهند بود. اگر شرط دوم برقرار نباشد گزینه **A1** و **A2** هر دو به عنوان گزینه برتر انتخاب می‌شوند.

یکی از گام‌های روش ویکور تعیین پارامتر **V** است. این پارامتر با توجه به میزان توافق گروه تصمیم گیرنده تعیین می‌گردد.

توافق خیلی زیاد باشد $v > 0.5$

توافق با اکثریت آرا باشد $v = 0.5$

توافق اندک باشد $v < 0.5$

هرچه **V** بزرگتر باشد آنگاه به نظرات گروهی بیشتر بها داده است.

هرچه **V** کوچکتر باشد آنگاه به نظرات فردی بیشتر بها داده است.

جدول شماره ۱۰: مرتب کردن گزینه‌ها بر اساس **S**، **Q** و **R**:

	Q		S		R
جابجایی و انتقال به مکان جدید	0.000	جابجایی و انتقال به مکان جدید	0.000	جابجایی و انتقال به مکان جدید	0.000
ابقای و معرفی به عنوان جاذبه گردشگری شهری	0.860	ابقای و معرفی به عنوان جاذبه گردشگری شهری	0.643	ابقای و معرفی به عنوان جاذبه گردشگری شهری	0.220
حذف کلی دستفروشان	1.000	حذف کلی دستفروشان	0.765	حذف کلی دستفروشان	0.250

بر اساس روش ویکور مشخص گردید که بهترین روش ساماندهی اقتصاد غیر رسمی (دستفروشان) خیابان سلمان فارسی جابجایی و انتقال به مکان جدید است و ابقا و معرفی آن به عنوان جاذبه گردشگری در اولویت بعدی و حذف آن عملاً غیر ممکن می‌باشد.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها:

دستفروشی پدیده‌ای است غیر رسمی که از دیرباز در اکثر شهرهای جهان به دلایل مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شکل گرفته است و به نوعی نشان دهنده اعتراض غیر رسمی به ناعدالتی‌های اقتصادی و عدم ایجاد اشتغال توسط دولت جهت شهروندان بی‌بضاعت و کم‌تخصص است اما برابر تبصره یک بند ۲ ماده

۵۵ قانون شهرداری سد معابر عمومی و اشغال پیاده روها و استفاده غیر مجاز آنها و میدان ها و پارک ها و باغ های عمومی برای کسب و یا سکنی و یا هر عنوان دیگری ممنوع است از طرفی اعتراض کسبه بازار نیز مزید بر علت شده تا نسبت به ساماندهی دستفروشان در خیابان بزرگ سلمان فارسی اقدام اساسی صورت گیرد با توجه به بررسی های صورت گرفته مشخص گردید حذف این گروه به دلایل مختلف عملا امکان پذیر نمی باشد و بهترین راه حل بر اساس نظر کارشناسان شهرداری مرکزی شهر اهواز و همچنین تعدادی دستفروش، جابجایی و انتقال آنان به مکانی مناسب و دارای شرایط مشابه در خیابان سلمان فارسی می باشد این انتقال عملا باعث آزاد شدن فضای خیابان سلمان فارسی و ارتقاء کارآیی آن جهت حمل و نقل و فعال شدن دو چندان پل سلمان فارسی در دو طرف شهر می شود.

آگاهسازی شاغلین بخش اقتصاد غیر رسمی از وضعیت موجود

کاهش عرض مسیر پیاده روی خیابان سلمان فارسی در راستای انتقال اجباری دستفروشان

افزایش مبلمان شهری در مسیر پیاده روی خیابان سلمان فارسی

عدم اخذ مالیات و اجاره بها از دستفروشان در مکان جدید حداقل به مدت ۲ سال

غرفه بندی و مجهز نمودن مکان جدید به مبلمان شهری

منابع و مآخذ:

- رازنهان، سجاد (۱۴۰۰) «طراحی مدل سیاستی ساماندهی دستفروشان مترو شهر تهران»، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مددکاری اجتماعی، به راهنمایی دکتر ستار پروین، دانشگاه علامه طباطبائی
- رضائی، ناهیده و نجاری نابی، رعنا (۱۴۰۳) «مروری بر تجربیات بین المللی ساماندهی دست فروشان با تأکید بر نقش دست فروشی در منظر شهری»، اقتصاد و برنامه ریزی شهری، شماره ۵، سال ۱، بهار، صفحات ۱۷۰-۱۵۴
- صفایی پور، مسعود، (۱۳۹۷: ۸۶) «مبانی اقتصاد شهری»
- طاهری تفتی، مژگان (۱۳۹۹) «تحلیل سیاست های رسمی سازی دستفروشی با رویکرد تحلیل گفتمان»، فصلنامه مجلس و راهبرد، سال ۲۸، شماره ۱۱۷، پاییز، ۵۹-۸۵
- محمدیان مصمم، حسن، احمدی، لیلیا و رضویان، محمد تقی، ۱۳۹۶، کنکاشی در پدیده دست فروشی زنان در متروی کلان شهر تهران، نشریه اقتصاد و مدیریت شهری، شماره ۱ (پیاپی ۲۱)، سال ۶، صفحات ۸۱-۶۷
- مظلومی، شیوا و استعلاجی، علیرضا (۱۴۰۰) «ساماندهی دستفروشان و تأثیر آن بر زیست پذیری شهری (نمونه موردی: محله کن منطقه ۵ ناحیه ۲)»، فصلنامه علمی پژوهشی و برنامه ریزی شهری، شماره ۴۵، سال ۱۲، تابستان، صفحات ۸۴-۷۱
- مظلومی، شیوا، استعلاجی، علیرضا و شیخ اعظمی، علی (۱۴۰۲) «مقدمه ای بر الگوی بهینه ساماندهی دستفروشان با تأکید بر ایجاد بازارچه های فصلی مشارکتی و اثرات آن در بهبود کیفیت محیطی و کالبدی زیست پذیری شهری»، فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی منطقه ای، دوره ۱۳، ویژه نامه بهمن ماه، صفحات ۳۸۰-۳۷۱
- مولائی، اصغر و فرحیان، افسانه (۱۴۰۱) «بازشناسی الزامات مدیریت و ساماندهی دست فروشان با تأکید بر حقوق شهروندی»، مدیریت شهری و روستایی، شماره ۶۸، پاییز، صفحات ۱۱۷-۱۰۳

نایی، هوشنگ، سعیدی، علی اصغر و توکلی راد، مهرداد، (۱۳۹۸) زمینه های شکل گیری دستفروشی در شهر رشت بررسی مسائل اجتماعی

ایران، شماره ۲، دوره ۱۰، پاییز و زمستان، ۲۶۹-۲۴۵

Abou El-Haggag Mehanna, W. (2019). " Urban Renewal for Traditional Commercial Streets at the Historical Centers of Cities. Alexandria Engineering Journal, Volume 581127-1143

Palacios, Rosario (2016). The New Identities of Street Vendors in Santiago, Chile. Space and Culture, Volume 19, issue 4.421-434.

Zarghani, Seyed Hadi, Gholami, Younes, Ghanbari, Mohammad, Ghiyasi, Mohammad Hossein, Hosseini, Seyed Mostafa. (2016). An Analysis of the Spatial Distribution of Afghan Immigrants in Khorasan Razavi Province during 2003-2009 (Plan 5 to 9. rrrrlll of Unnnn nneecch did Planning, 7 (27), 127-146.

Van-den Heuvel, Danielle and Ogilvie, Sheilagh (2013), Retail Development in the Consumer Revolution: The Netherlands c. 1670 – c. 1815, Explorations in Economic History, Vol 50, 69– 87